

Tanárbeiktatás Székely-Kereszturon 1857. september 6-án. ¹⁾

A sz.-kereszturi gymnázium ma-holnap száz éves leszen. Mennyi küzdelem, töprekedés, fáradozás jutott e hosszú időn keresztül azoknak, a kik ehez közel állottak! Mily sokszor kellett az egyesek áldozatkészségéhez fordulni, hogy szükségait enyhithessék, hogy megmenthessék az eleséstől, a megsemmisüléstől! Négy rendbeli építkezés történt ez idő alatt, még pedig többnyire mind áldozatokból.

És a midőn ezek végeztével, úgy szólva, szüneteltek az áldozók, szünetelt a vallásközönség, még új erőt sem gyűjthetvén, más szükségek állottak elő. A tanári személyzetnek kellő számmal való beállítására. Ez a legnagyobb gond jelenleg is. De az vala különösen az 1848—49-iki szabadság-harcz után, a midőn nemzetünk leigáztatott s a protestáns iskolák nyilvánossági joga megsemmisített a czéloztatott az absolutismus által.

Ez időben kicsiny felekezetünk is a lét, vagy nemlét kérdése előtt állott. Erről emlékezik meg a Britt és Külföldi Unitárius Társulatnak 1875. május 19. és 20-án tartott 50 éves jubiláris nagy gyűlésén Jakab Elek jeles történészünk, mint vallásközönségünk képviselője, a midőn ottan tartott beszédében ezeket mondja: „Mi a székely nép közepében, a hol az unitarismusnak szív-élete, s életgyökerei nyugosznak, az utóbbi 50 év alatt egy gymnasiumot állandósítottunk meg s az angolok nagy értékű segélyével a tanári kart megerősítettük. Egy gyászos momentuma ez 50 évnek 1848—49-ki szabadságharczunknak szerencsétlen vége s ősi alkotmányunknak felfüggesztése. Nemzeti életünk egész mezejét iszap borította el, csirájában fojtott el minden nemes magot, a szabad intézményeket gyökeréből kiirtotta, a politikai és vallásos szabadságnak gyökerére velt vetve a fejsze. Idegen oktatási rendszert hoztak bé iskoláinkba; ekklezsiáink sok helyen maradtak pap és tanító nélkül. Püspököt választanunk, zsinatot tartanunk nem engedtetett meg. Egyház és közművelődés kihaltak tetszett, ájult állapotban volt.

A kétségbeesés ezen állapotában kétfelől jött segedelmünkre az isteni gondviselés; egyik minmagunkból származott, a bennünk lévő életerő és életképesség által, a midőn iskoláinktól a nyilvánossági jogot azért akarta a kormány elvenni, hogy gymnasiumainkban az

¹⁾ Protocollum rerum Scholasticarum gymnasii unitariorum Sz.-Kereszturiensis.

általa élénk szabott 12 tanárt beállítani képesek nem vagyunk. Kicsiny és többnyire középsorsu emberekből álló egyházunk százezer forintnál többet áldozott s létüket megmentette. A másik segély a nemes szívü angol unitáriusoktól jött, a kik iskoláink fenntartásában minket hathatósan gyámolítottak, hitünket és így jövőben való reményünket megszilárdították s minket bátor küzdelemre buzdítottak“

Az említett megszorítás és jelzett segedelmezés folytán történt, hogy az Egyh. Főtanács 1857. június 1-én tartott ülésén 34. sz. a. nagyajtai Péterfi Sámuel a kereszturni gymnasiumhoz r. tanárnak megválasztotta s az E. Képv. T. július 26-án 273. sz. a. beiktatását elrendelte.

A beiktatás sept. 6-án történt a templomban. Jakab Lajos gondnok és Árkosi Dénes esperes jelenlétében. Vasárnap levén, Péterfi Sándor, pap és egyházi író, egy előbeszédben üdvözölte a nagy közönséget és új tanárt és egy rövid, alkalmi buzgó imát mondott. Ezután Jakab Lajos gondnok felhívta az új tanárt székfoglaló beszéde megtartására. Ekkor Péterfi Sámuel a szószékre állott és egy kidolgozott terjedelmes beszédet tartott a nevelésről, tárgyalván a szülők és tanitók kötelességét a gyermekek testi és lelki, értelmi nevelését illetőleg.

Szép pálya a tanári állás — mondja — hisz az emberben létező isteni szikrának kihozására, kiképzésére hivatott; ő a szép és hasznos, tudományos ismeretek plántálója a gyenge és fogékony szivekbe s lelkekbe; irányadója a jövő nemzedéknek.

Ha természetparancsolta kötelességteiteket — mondja a szülőknek — teljesítetek; ha gyermekeiteket egyfelől hanyagságtok által el nem nyomorítottátok, másfelől szerfeletti ápolással el nem gyengítettétek, s így jó földet készítettetek, melybe az erénynek magvait bizton elvethetitek, akkor következik második kötelességetek, t. i. gyermekeitek erkölcsi neveléséről gondoskodni. Ezt idegenre bíznotok épen nem lehet, mert az még azon időben megkezdendő, midőn a természeti nevelés javában foly. Vigyázatok gyermekeitek hajlamai s vágyaira. Hajlamaiknak korán adjatok irányt. Így eleven dicsőítő emlékeitek lesznek, ha elhunytok.

Melyik a legokosabb módszer — kérdi — a gyermeknevelésben? Az, mely az ember magas rendeltetéséhez, nemes lelkéhez legillendőbb. Midőn a lélek hibázik, vagy gyengélkedik, vagy vétkezik, azzal beszéljétek, józan tanácsal azt erősítsétek. A lélek szája a fül; az a fül által táplálja magát. Oda beszéljétek szívesen és okosan. A lélek rovására a testet ne sanyargassátok.

Mig a szülők a házi nevelés titkát nem értik, mig kis gyermekeikre annyi gondot fordítanak, mint házi állataikra, addig a tanítóktól erkölcsi nevelés tekintetében keveset várhatnak. Mert, ha az alap gyenge, az épület nem lehet szilárd és romlatlan.

Ezeknek s hasonlóknak terjedelmes fejtegetése után köszönti a gondnokokat, igazgatót stb. És végül Koronka József igazgató-tanár mond beszédet, melyből álljanak itt a következők:

„Vitakozáson keresztül ment kérdés a világi tudósok és poli-

tikai spekulánsok között az, hogy az emberi nem a maga kifejlődésére nézve, egy körben forog-e, vagy pedig egyenes vonalban halad elé felé? Ezen kétágazatu kérdés megoldására mik hozattatnak fel mindkét részről, azokat itt elősorolni igen hosszas historiai fejtegetés lenne; azért erről, csak rövidre szoritkozva, azt mondhatjuk, hogy az emberi nem fejlődésének körben keringését mutogató teoriát magunkévá nem tehetjük, mert ez által ama magas eszme, a kifejlődő emberiség, egy kissé megcsekélyített alakban tűnhetik fel előttünk.

Ugyanis, körben forogni annyit teszen, mint ugyanazon ponthoz, melyből kiindultunk, ismét visszatérni, de előhaladást nem mutathatni. És így ez azt tenné, hogy az emberiség körében helyt nem álló mozgás, elő- és hátralépés elég van, de haladás épen nincsen. S minthogy az emberi nem az életben célját nem körben, de csak a körből kirugó egyenes vonalban közelítheti meg, ezért nekünk ama másik rendű és az emberiséget több mélfánylásra emelő tudósok véleménye mellé kell szegődnünk, kik az egyenes vonalban való tovább, tovább haladást nem csak állítják, de tudják bizonyítani is.

Azért ezen helybenállás és körben mozgás eszméjét, minthogy az emberiség haladásában ellenkezőt tapasztalunk, elmellőzve, mondjuk ki inkább azt, hogy chronologia és geneologia szerint, az emberi nem mindig egybefüggvén, a legnemesebb sajátunkat, mit birunk, nem önmagunktól vettük; és a mi értelmünk minden szellemi erejével, a forma, melyben gondolatok születnek bennünk, és a melyek tetteket eredményeznek, reánk amugy örökségileg szállottak. Mi ismét más alakban, a reánk hagyottakat, mint anyagot feldolgozzuk, tökéletesítjük, tovább adjuk, vagy másokra hagyományozzuk; de hagyunk feltalálni, jobbitni, tökéletesíteni valót a maradéknak is, hogy legyen nekik is mivel foglalkozzanak. Jogosan mondhatjuk tehát, hogy az emberiség fejlődésének útja, mint egyenes vonal, olyan, mint egy körnek az átmérője. Tudjuk pedig, hogy a matematikai körben, mihelyt az átmérő legkevesebbet is nyulik, már azzal a körnek is terjedni és nevekednie kell.

Az ezen kifejlődési processusban a haladási pontok csak alig észrevehetőek. Mi ugy vagyunk ezzel, mint a tengeri hajósok, kik a legsebesebb menetelben, haladásban azt gondolják, hogy helyben állanak. De azért nem illik magát a haladást kétségbe hozni, annál kevésbé tagalni, ha szintén mutat is a historia és tapasztalás olyan eseményeket, melyekben az emberi nem lépése visszafelé történtnek látszott is; mert a legrövidebb vonal is nem mindenkor a legegyszerűsebb. És azonban, minthogy az emberiséget fejlesztő haladási vonalnak még több apróbb ösvényeket is magába fel kell vennie, minthogy sok oldalos lépéseket, félreugrásokat is tenni kell; s minthogy azon nagy és lasu kerék, mely az emberiséget a célfelé közeledni segíti, még több apró kereket is hajt: el ne felejtjük, hogy a világi nagy álladalmak nagy gépezetében ezen apróbb kerekek nem mások, hanem a nevelők, tanítók, lelkészek s más hasonlók, kiktől mind

az egyenes előhaladás, mind az oldalos és késleltető félreszökés, sőt a visszalépés is eszközölthetnek.

A kormány, mely az álladalmi boldogságot és politikai haladást az emberiség haladásával párvonalban mehetésre segíteni törekszik, átlátta, hogy ezen haladási gyors utazás mesterségének leglényegesebb műhelyei az iskolák, melyekben a tanítói személyzetet szaporítani, több szellemi és anyagi képességre emelni elintézte és elintéztette.

E rendelésnek eredménye az is, hogy a mi gymnasiumunkra is úgy, mint másokra, a parancs kiterjesztetett. Egyházi főtanácsunk nem késett a tanári létszámot szaporítani és Péterfi Sámuel t rendes tanárnak megválasztotta.

Kivánjunk tehát neki olyan valamit, a mi ezen körülményekkel megegyezik. Kivánjunk béketűrő erős lelket; a nevelés, tanítás sikerére megkívántató vonzalmat, kedves szenvedélyt, mely az érzelem belsőjéből fakadozva, hasznos kifolyásokban mutassa meg, hogy a tanító a emberiségnek legelső dajkája. Mert az iskolás évekig elteltő idők, a gyermekben még csak a materializmus és testi ösztönök kiterjesztési első jeleit mutatják, de a szellemi, okos gondolkozási és fejlődési processus csak az iskola küszöbénél kezdődik. És itt lehet mondani, hogy a tanítókra ide behordott nagy és félthető kincsek vannak bizva megőrzés végett; mert minden jó hajlamu gyermek az apának és anyának olyan kincse, melyről szójárát szerint azt szokták mondani, hogy a világ kincseért nem adnák.

Egy régi költeményes előadás szerint Colchis szigetében az ország kincsei őrzése nem emberekre, hanem tüzet fuvó és égető lehelletet bocsátó bikákra volt bizva. E költemény mehet így világi mulandó kincsekre nézve, de a gyermeki lélekben és ifjui szellemben rejtő kincsek őrzésére nem eféle tüzet és indulatot, zordonságot lehellő módszer kívánatik. Mi azt teszi, hogy a tanítás, nevelés nem vadon ijesztő durvasággal, nem tompító szitkokkal, sem nem gerjedezett szenvedélyességgel, nem az indulatosság égető tűzével eszközölthetnek és mint kincs, nem így őriztetik. Oh, nem! hanem a szelidség, szeretet, önkedveltetés, állandó szorgalom és feddhetetlen példaadás által őriztetnek és fejlesztetnek.

De a szent könyv néhány igéjével is kívánok hozzád szólani. Sámuel első könyv 3-ik rész 19-ik versében ezt olvasom: *Felnevedék azért Sámuel és az ur vala ő vele, ugyannyira, hogy semmi beszédét a földre esni nem hagyja vala.* Felnevedédtől te is ezen gymnasium kebelében, azután átléptél a kolozsvári főiskolába, a hol aztán tanulárodát végezted. Később az országos veszedelemben megtartattál és tanítói pályára léptél,¹⁾ a mit ott, a hová a sors vitt vala, félben hagyva, itt kívánod nemes közönségünk javára és hasznára folytatni. Minden egyéb jót is ugyan, de most ezen alkalom szerint nem kívánhatunk neked jobbat és többet, mint annyit, a mennyi a felhozott szent igékben van; miszerint a te tanítási, ok-

¹⁾ A szabadságharcz lezajlása után Szászvároson, a reformátusok iskolájánál volt tanító.

tatási beszéded soha se essék a földre, hanem az ifjui és gyermeki szivbe, értelembe.

És én ezt nemcsak reád, hanem többi tanító-társainkra is alkalmazom. Törekedjenek, hogy beszédjök magvaiból minél több essék, nem az iskola földjére, hanem az ifjuság szivébe, lelkébe és értelmébe.

Azonban azt is ide tartozólag mondom, hogy a jó nevelési magvak hintésén kívül, fel kell fogni azt is, miszerint a tudomány, szellem és erkölcs szikrái úgy vannak az emberben, mint a természeti tűz a kova-kövekben, ha nem jó az aczél, nem tudja onnan a tüzet kifejteni. Higyjétek el azt is, hogy sok nevelési esetekben a lelket, az értelmet nem annyira tölteni kell, mint kihozni, kifejteni belőle valamit. Az emberi lélekben van mag is, csira is, gyökér is. Ide kell az értelmes kertész, a ki úgy gyomláljon, nehogy a jó csirát és gyökeret igen megmozgassa, vagy vigyázatlanul kitépje. A mit mi már tudunk és értünk, annak magva, vagy gyökere meg van a gyermekben is. Oda ritkán lehet új gyökeret plántálni, hanem a mi ott van, azt kell igazán tudni ápolni, gondozni s holmi lappangó férgektől megőrizni.

Ti pedig t beiktató biztos urak, szülők stb. el ne feledkeztek arról, a mit már kipróbált tapasztalásu bölcsek mondtak: hogy az embert a tudományokra vezetni tudni, a legnagyobb tudomány, vagyis tudományok tudománya; és a nevelés mesterségét érteni, a legnagyobb mesterség, vagyis mesterségek mestersége. A szellemi képességen kívül, semmi egyéb csodatevő erővel, egy tanító sem bírhat. Akármiféle fából mercuriusi képet nem faraghat. Ördögűző mesterséget egy se tanult.

Azért a várakozást annyira sohase feszítsétek, miszerint emberi erőttől többet reméljétek, mint a mennyi lelkes törekedés mellett tőle kitelik. Értsétek meg a nevelési, tanítási működés bajosságát. S midőn meggyőződtek, hogy az iskola a maga teendőit megtette, mégis a siker nem üti a várakozás mértékét, ez onnan van, hogy e földi életben kétszer kisült embereket, a Jupiter czombjába kétszer bevarrottakat e'őállítani nem lehet. Gyakran meg kell elégednünk azzal is, ha az ember, mivel magasabbra emelő erkölcsi ereje nincs, alább nem esik, állatíságra le nem alacsonyodik.

A mi mondanivaló volna az ifjuságnak, az a maga rendén, helyén és idejében megtörténik. Most csak azt mondom: hogy akármelyik, akármiféle romlottsági elvet, vagy szokást hozott volna honjából, azt az iskola küszöbénél rakja le, és az iskola falai közé be ne vigye.

A mi pedig engemet illet: Én, mint Statusunk veterán szolgája s iskolai igazgató, annyit mondok még e diszes gy. előtt, hogy az örömknek sokféle neme lévén, melyeket az emberek zaklatnak és imádnak, ezek közül csak egyet, mi reám vonatkozik, emlitek meg, t. i. a tanítói és iskola igazgatói örömet, melyben, néha nem örömknek nevezhető eseményekkel elegendve, részesedni sok alkalmam lehetett. Mostan, midőn ezen hivatali pályámnak 45-ik éve első napjai-

ban vagyok szerencsés iskolai évet kezdeni, kimondhatom azon örömet is, miszerint én az egyházi tanácstól ezelőtt 44 évvel itten egy szitatartó szegre, mint új szita, reá függesztetvén, nemcsak, hogy pad alá még nem estem, hanem részemre jutott azon megtiszteltető szerencse is, miszerint, ha e díszes gyülekezetben széjjel tekintek, volt tanítványaimat látom a beiktató biztos urakban, tanítványomat az új tanárban, tanítványomat a megjelent tiszteletes és tekintetes férfiakban, tanítványaimat a tanítói karban, tanítványaimat tanítványaim gyermekeiben is. Miket együvé gondolva és a miatt töprengve, hogy mivel végezném be beszédemet, nem tudék czélszerűbbet elővenni, mint azt, hogy Szent Dávidnak némely szavait említsem fel érzékeny szívvvel ezekben: *Oh Isten, tanítottól engemet az én gyermekégetől fogva, és mind e mai napig hirdetem a te dolgaidat. Annak okáért vénségemig és az én megőszülésemig ne hagyj el engemet, hogy tanítsam a te tudományodat ezen nemzetnek. Mert minekutánna sok nyomorúságokat kostoltattál meg én velem, megsokasítottad a körülöttem lévőket s hozzám fordulván, megvigasztaltál.* (Zsolt, LXXI. 17—20. v.)^a

A gymnasiumnak csaknem száz éves életében sok nevezetes esemény fordult elő, melyeket érdemes nyilvánosságra hozni. A hasznos, üdvös munkálkodás sikeréről meggyőznek s a jobb jövő reményét táplálják lelkünkben. Az ősök iránti tiszteletre tanítanak. Hadd legyenek az itt közlöttek is buzdításul, mint a melyek egyik legszorongatottabb helyzetünkben, a megmenekülés munkálásának egyik első nyilvánulásaként vehetők. Nem hagyván el magunkat, Isten sem hagyott el. Az idegen hatalom nem zárhatván be iskolánkat, annyival kevésbé kell most attól tartanunk. Meg vagyunk edződve a nyomások által. Az első száz évben tanusított kitartást, lelkesedést át kell vinnünk a második százba, s szent örökség gyanánt adni át a jövő nemzedéknek.

SÁNDOR JÁNOS.

Párisi levél.

Páris, 1893. nov.

(Az orthodox hivatalos zsinat gyűlése La Rochelleben oct. 10—19-ig. Ch. Dardier nimesi lelkész elvesztése.)

Szerkesztő Ur!

Az egyházi életben a szünetek alatt semmi nevezetesebb esemény nem fordult elé. Egyet azonban mégis jelezni kell, a ref. egyház orthodox részének zsinatát, mely most egy régi huguenotta városban, La Rochelleben tartatott. E helyet kétségtelenül azért választották, mert ahhoz a hitért való harc megindító emlékei fűződnek. Bátor, hős tetteket idéz emlékezetbe La Rochelle, hol 1534-től kezdve hintettek a reformatio magvai és erős gyökeret vertek. S ott most is élnek ama martyroknak, egyháziaknak és világiaknak nevei, kik az evangéliumhoz való ragaszkodásukért életükkel fizettek. La Rochelleben tartatott 1571-ben zsinat Béza elnöklete alatt, kit IV-ik Henrik atyja, Coligny és a hitnek más kitűnő védői támogattak; ott álozták ki a protestánsok dicsően amaz ostromokat és tagadták meg a király hivatalos hitvallásának elfogadását. És végül La Rochelle az, melynek az a hitvallás nevét viseli, mely több mint kétszáz éven át a francia ref. egyháznak hivatalos hitszabálya volt. Tehát az orthodoxok szerencsésen választották ezt az emlékekben gazdag várost a zsinat helyéül. Ilyen mult kötelez, ha ugyan arra mindig gondolnak.

De térjünk a zsinatra. Mintegy száz képviselő jött össze a La Rochelle-i templomba, kevesebb, mint az ezelőtt három évvel tartott Vigan-i zsinatra.

Ennek oka egyfelől az orthodox vezetők szélsősége. Némely lelkészek azért maradtak el, mert semmi kilátásuk nem volt arra, hogy ott a kibékülés bármi feltételei elfogadtassanak, a mit a gyűlés folyama eléggé meg is mutatott.